
Janez Dolenc
Neznani stari zapisi tolminskih ljudskih izročil

Po dolgem času se je odkrilo, da je Jakob Fon (1852-1917) kot dijak gimnazije v Gorici v letih 1870-73 zapisal zbirko ljudskih izročil s Tolminskega, ki šteje 57 zapisov ljudske proze in poezije. Neugodne okoliščine so bile krive, da zbirka doslej še ni bila objavljena. Avtor v počastitev jubileja prijatelja dr. M. Matičetova objavlja štiri zapise ljudske proze Jakoba Fona.

Many years later it was discovered that as a high school student in Gorica Jakob Fon (1852-1917) recorded in writing between 1870 and 1873 a collection of folk traditions from Tolminsko which contains 57 items of folk prose and poetry. Due to unfavorable circumstances this collection has not been published so far. In his article the author writes about four of these prose texts with which he wishes to honor his friend Dr. Milko Matičetov.

O vikarju *Jakobu Fonu* ni gesla v SBL ali PSBL. Doslej mu je posvečena ena stran v Glasniku SED,¹ ki jo je napisal *Modest Golia*. Le-ta je v župnijskem arhivu v KREDU našel njegov spis iz leta 1888 *Zgodovinske znamenitosti krejskega vikariata* in ugotovil, da so v njem pretežno zgodovinske povedke iz preteklosti kobariškega KOTA. Motivi povedk so gradišče na DIRU, gradišče pri cerkvi sv. Jelarja nad NADIŽO, KOVAČEVA JAMA, AJDJE in AJDOVSKE LEHE, sv. JELAR VRZEN v NADIŽO, VILE ali DIVJE ŽENE, ZMAGOVITA BITKA S TURKI na krejskem polju, TURKI ugrabijo mlado deklico, nastanek MOLIDE. Uredništvo je prispevalo naslednje: »Pod psevdonimom FONOVSKI je Jakob Fon že tudi sam objavil nekaj tolminskega pripovednega blaga v prozi: prim., KRES II, 1882, 139-140 in 577. Tukajšnje njegove paberke - do zdaj neobjavljene - smo uvrstili v Glasnik z željo, da bi ob njih še kdo, ki morda hrani ali ve za podobne stare zapise, prišel z njimi na dan in jih tako rešil pozabljenja ali uničenja. M. Golju smo pa posebej hvaležni za pobudo.»

¹ Glasnik Slov. etnografskega društva, 1960/61, 13.

Milko Matičetov pa je v Pripisu navedel še varianto povedke o bitki s Turki, ki jo je zapisal leta 1951 kot član Orlove ekipe po pripovedi stare Kešinke v Potokih.

Skoraj štiri desetletja po tej objavi je prišlo na dan, da je na Dunaju bogata zbirka ljudskih izročil s Tolminskega, ki jih je zapisal Jakob Fon kot dijak goriške gimnazije v letih 1870–73. Toda pojdemo lepo po vrsti! Najprej: Kdo je bil Jakob Fon?

Jakob Fon se je rodil v zaselku Foni na pobočju gorskega hrbta Kolovrat v volčanski fari 5. avgusta 1852. Študiral je na goriški gimnaziji in potem vstopil v goriško semenišče. V duhovnika je bil posvečen 26. avgusta 1877. Služboval je najprej dve leti kot kaplan v Podbrdu, potem pa sedem let kot vikar v Stržišču; od tam je pošiljal svoje prispevke v celovško revijo Kres. Od 27. oktobra 1877 do svoje smrti 9. oktobra 1917 pa je bil vikar v Kredu, torej kar trideset let. Takoj, ko je prišel v Kred, je obnovil župnišče na lastne stroške. Obnovil in dozidal je cerkev sv. Hilarija (Jelarja) na Skali pri Robiču, ki jo je blagoslovil kobariški dekan A. Jekše 15. maja 1895. Vikar Fon ima veliko zaslug, da sta se Joža Lovrenčič in Andrej Čebokli šolala in postala pisatelja.²

Rojstna hiša Jakoba Fona na Fonih pri Tomažu. Že dolgo je opuščena in se bo verjetno kmalu podrla.

V razpravi *Delež Gregorja Kreka v prizadevanju za zbiranje in objavo slovenskih ljudskih pesmi*³ sem opisal, kako je Slovenska matica (SM) leta 1868 objavila v Novicah poziv za nabiranje »narodnega blaga«. V roku dveh let naj bi zbrali čimveč ljudskih izročil, potem pa bi SM izdala zbirko narodnih pesmi v uredništvu graškega univ. prof.

² Za biografske podatke se zahvaljujem kobariškemu gospodu župniku Francu Rupniku.

³ Traditiones 24, 1965, 13–24.

dr. Gregorja Kreka. Kasneje so rok za nabiranje podaljšali do maja 1871. Prof. Krek pa je že prej v Novicah večkrat pozival dijake, naj v času počitnic zbirajo ljudsko blago in jim dal tudi napotke za to delo. Ta apel SM je našel odziv na nekaterih gimnazijah pri profesorjih in dijakih.

Jeseni 1871 sta prišla na goriško gimnazijo učiti profesorja *Fran Erjavec* in *Fran Levec*, ki sta sistematično začela navajati dijake na zbiranje ljudskih izročil. Poleg njiju se je naslednje leto pojavil v Gorici še poljski lingvist *Baudouin de Courtenay*, ki je za zbiranje dialektološkega gradiva tudi pridobil nekatere dijake. Tako se je na gimnaziji od prvega do zadnjega razreda razmahnilo živahno zbirateljsko delo. Dijaki *Josip Balič*, *Jakob Fon*, *Dragotin Huber*, *J. Jereb*, *Janez Kokošar*, *Peter Laharnar*, *Ivan Marec*, *Janez Murovec*, *Simon Rutar*, *Frančišek Sedej*, *Miha Skočir*, *Dragotin Štrekelj*, *Jožef Tomšič*, *G. Uršič* in *Janez Vodopivec* so v letih do 1873 zbrali dragocene zapise, nekateri kar obsežne zbirke ljudske poezije in proze ter ljudskih navad.

Profesor Levec je jeseni 1873 zapustil Gorico, ker je bil premeščen na ljubljansko realko. Domnevam, da je tedaj zbrane dijaške zapise odnesel s seboj in jih posredoval prof. Kreku za predvideno objavo pri SM. Toda naslednje leto je prof. Krek prišel v spor z nekaterimi odborniki duhovniki SM zaradi ozkosrčnega odnosa do ljudske ljubezenske poezije, odpovedal nadaljnje sodelovanje s SM in delo pri predvideni zbirki ljudskih pesmi. Na zahtevo odbora SM je vrnil gradivo, ki ga je prevzel direktno pri njej.⁴ Zapise iz drugih virov, tudi z goriške gimnazije, pa je obdržal.

Ko je po prenehanju dunajskega Zvona začela leta 1881 celovška Mohorjeva družba izdajati mesečnik *Kres*, je Fon v drugem letniku objavil v njem kratka ljudska besedila, povedke *O duši in sanjah*, *Judež Iškarijot*, *Kineški zid*, *Sv. Šembilja* in *O vjedomacih*, v petem letniku pa zapis o rovašu. Tedaj je bila prilika, da bi prof. Krek kot sourednik *Kresa* s soglasjem zapisovalca objavil Fonove dijaške zapise. A tega ni storil zaradi nekkih zamer, kajti prof. Krek je bil zelo zamerljiv človek. To nam dokazuje npr. pismo Fr. Levca dr. Karlu Štreklju dne 7. jan. 1884, »da je prof. Krek silno nejevoljen, da v svojem poročilu o Miklošičevi slavnosti niste omenili, da je Miklošičevo adresu podpisal ter za zlato medaljo plačal svoj prispevek tudi prof. Krek s petimi graškimi tovariši.«⁵

Dr. Karel Štrekelj z Gorjanskega na Krasu je bil nekdanji goriški dijak Dragotin, zapisovalec ljudskega gradiva ne samo za svoje profesorje, ampak tudi za učenjaka de Courtenayja. Študiral je slavistiko na dunajski univerzi. SM mu je leta 1886 izročila gradivo, ki ga je nekoč že pripravljajal za objavo prof. Krek, ter ga naprosila za urednika zbirke Slovenske narodne pesmi (SNP). Potem je tudi on sestavil *Prošnjo za narodno blago* in jo poslal prijatelju Levcu 16. sept. 1887 v objavo.⁶ Odziv je bil dober, dr. Štrekelj je dobil mnogo pošiljk, ki jih navaja na platnicah prvega zvezka SNP leta 1895. Tudi prof. Miklošič mu je izročil zbirke svojih slušateljev, a prof. Krek - ničesar! Verjetno mu ni bilo všeč, da SM ni več vabila njega kot urednika; poleg tega je vedel, da Štrekelj ni pristaš njegove mitološke šole in da ne namerava upoštevati njegovega načela, da je za vsako pesmijo potreben temeljit komentar. Krek ni prepustil Štreklju niti njegovih dijaških zapisov in seveda tudi ne bogate zbirke Jakoba Fona.⁷ Nekateri goriški zapisovalci, npr. J. Kokošar, J. Murovec, F. Sedej, M. Skočir, so Štreklju sami

⁴ J. Glonar, Predgovor k SNP IV, 13.

⁵ Prim. Levčevo pismo Štreklju 7. 1. 1884 (Objava F. Bernik, Pisma Franu Levcu II, 1971, 18).

⁶ Ljubljanski zvon, 1887, 629-632.

⁷ V svoji zbirki se sploh ni podpisal kot Jakob Fon, ampak po tedanji modi poslovanjanja Petoslav Fonovski. Petoslav zato, ker so pomen besede Jakob nekateri povezovali z besedo -peta- (J. Keber, Leksikon imen, 251).

Narodna pripovedka.

Enkrat je bil Dežan eden admu Druj, mu pet goldinarjev. Ta ga je hadil vstak van k'jbat, nej mu jih urne. Pa tist k je bil Dežan, mu jih ni mogu urnit, k ni sam neč jemel. Kadr ga je enkrat videl, da je Druj gre k njemu, se uleže na klop in vccō saji žen, nej mu re, cē kadr pride noter, De je nje mož um, ru. Kadr je ta noter prišn, je videl moža na klop ležati in pokle mu je se že, na povedala, da je umru. Kadr je on to videl, se ga je usmilil ~~se~~ in ni mislil več na tisteh 5 gato. k mu jih je bil Dežan. Obljuba je, da ga bo on varval. Druj van ga neseje v cer, ku in ga postavoje sred cerkve. Tist pa, k je del, da ga bo varval, je šel za au, tak in se je usedu tam na n stol. Ta

poslali svoje pomnožene zapise in tako prišli v SNP. Fon, ki je posredoval prof. Kreku svoje dijaške zapise kar v dvojniku, morda zase ni obdržal nobenega prepisa, da bi bil mogel to storiti; tako ga zaman iščemo v SNP. Dr. Štrekelj se je sicer leta 1897 habilitiral na graški univerzi, a odnos s prof. Krekom je ostal zadržan.

Ti stari zapisi goriških gimnazijcev so nedavno vendarle prišli v našo evidenco, ko je vnukinja prof. Gregorja Kreka *Milena Kopecky*, ki živi na Dunaju, ponudila NUK-u v nakup zapuščino svojega deda. NUK je sprejel ponudbo in tako je prišlo z Dunaja v Ljubljano bogato gradivo. Rokopisni oddelek ga je pod oznako Ms 1465 lepo uredil, ga razdelil v razdelke I-VIII in razvrstil v ustrezne mape. V šestem razdelku so zapisi goriških gimnazijcev, med njimi Jakoba Fona. Njegovi zapisi zajemajo 5 proznih besedil (2 pravljici, strašljiva povedka, živalska povedka in že leta 1882 objavljeni zapis o sveti Šembilji) in 52 pesemskih besedil, od katerih je 26 štirivrstičnic, dve molitvici in prepis zapisa pesmi Verne duše Simona Gregorčiča ml. s Krna. Fon je iz prvopisa na čisto kaligrafsko prepisal tri prozna besedila in 34 pesmi. Dovolj bi bilo, če bi bil prof. Kreku oddal te prepise in prvopise ohranil zase. Lahko bi jih potem v Kresu objavil sam ali pa poslal prof. Štreklju za SNP.

Mislím, da Jakob Fon zasluži geslo vsaj v PSBL.

V pričujočem članku se bom omejil na objavo Fonovih štirih zapisov ljudske proze. Če bi bili ti zapisi prišli v roke uredniku SNP dr. Karlu Štreklju, bi bili kot ostala Štrekljeva zapuščina v prozi objavljeni v knjigi *dr. Monike Kroepej Pravljica in stvarnost* leta 1995 oz. omenjeni v njenem članku v *Traditiones* 17. Podobno kot Kroepejeva objavljam ta besedila brez spreminjanja in brez korektur pravopisa, popravljam le kak hujši spodrsrljaj in zaradi boljšega razumevanja manjkajoča ločila. Čas zapisa 10. 6. 1872, naslov in podpis Petoslav Fonovski ima samo živalska pravljica *Pes in maček*. Verjetno je približno v istem času zapisal tudi ostala tri besedila, a le z naslovom Narodne pripovedke. Tu objavljene naslove sem jim določil z ozirom na vsebino. Prvi pravljici sem dal naslov *Trije bratje gredo s tremi panji čebel iskat srečo*, drugi pa *Gospod Francelj, njegov prijatelj Janez in kraljeva hči*.⁸ Strašljivo povedko sem naslovil kar na kratko *Dolžnik in upnik*.

Fon ni navedel kraja zapisa, najbrž je kar njegova rojstna vas Foni, ki je obsegala štiri gorske kmetije Pri Arneju, Pri Tomažu, Pri Ivanu in Pri Podorehu. Njegov rojstni dom je bil Pri Tomažu.⁹ Jezik zapisanih besedil je v neki meri narečje domače vasi s tipičnimi lokalizmi (krves, nejče), oblike opisnega deležnika pa niso dosledne, npr. Ko je ta noter pršu, je videl ...

(Zahvaljujem se dr. Moniki Kroepej za določitev pripovednega tipa teh besedil.)

TRIJE BRATJE GREJO S TREMI PANJI ČEBEL ISKAT SREČO

AaTh 1000

En oče je imel tri sine. Po smrti jim je zapustil vsakemu en panj bčel. Narstarši sin se napravi po svet službe iskat in pride k enmu gaspudu. S tem se zglihata, da dor se bo

⁸ Enačico te pravljice je v Štanjelu zapisal Anton Pegan leta 1868 in jo naslovil *Od Janeza* (M. Kroepej, *Pravljica in stvarnost*, 177). Tak naslov se mi zdi preskop.

⁹ Danes je ta zaselek žalostna podoba bega s podeželja, zlasti iz gorskih krajev. Naseljena je samo še domačija Pri Podorehu, ostali trije veliki zidani domovi Pri Arneju, Pri Tomažu in Ivanu pa so prazni in propadajo. V najslabšem stanju je ravno Jakobova rojstna hiša Pri Tomažu, ki se bo verjetno kmalu zrušila.

prej vjezil, tist bo zgubil: hlapec svoj panj bčel, gaspud pa vse saje premoženje. Prvi dan mu da gaspud en žakelj prasa in mu ukaže, naj ga gre sjat. On gre in ga vseje. Patle gre damov. Gaspud ga upraša, ali je storu, kar mu je bil ukazal. On mu reče, de je. Patle mu ukaže gaspud, de nej gre in vse tista prasu, k' ga je bil prej usjal, nazaj v žakelj pabere. On gre in ga začne pabirat. Kadr pa vid, de ga ni magoče pabrat, gre damov. Gaspud ga druž upraša, ali je prasu pabral. On mu pa reče, de ga ni mogel pabrat. Patle ga gaspud upraša: »Al s ki jezen zavolj telga?« »A kako bi ne bil jezen,« mu on odgauari, »kadr mi daje na dela, k' se ne more padelat.« Ker se je bil tako ujezil, je zgubil soj panj bčel.

Patle gre ta srednji brat služit in pride k ravna tistmu gaspudu. S tem se zglihata ravna tko, kakr prej z njegovim bratom. Tud telmu ukaže gaspud, nej gre prasu sjat. On mu adgauari, de ja. Patle mu ukaže, naj gre in druž use tista prasu pabere, kar ga je bil usjal. On ga gre pabirat. Ker ga pa ni mogu pabrat, gre nazaj damov. Gaspud ga druž upraša, al je storu, kar mu je bil ukazal. On mu odgavari, de tega ni mogu starit. Patle mu reče gaspud: »Al s ki jezen?« »A kako bi ne bil jezen,« mu ta odgauari, »kadr mi daje na dela, kse ne more padelat.« Tako je zgubu tud ta soj panj bčel.

Nazadnje gre te mlajši brat služit. Tud ta pride h ravna tistmu gaspudu in se ravna tko zgliha ž njim, kaker paprej njegova dva brata. Tudi telmu ukaže gaspud, nej gre prasu sjat. On gre na polje, dene žakelj, k je bilo prasu v njem, na tla in leže v senca pod na drevo. Zancajt ustane in gre damov. Gaspud ga ravna tko upraša, kakr prej njegava dva brata, al je usjal prasu. On mu odgavari, de ja. Patle mu gaspud druž ukaže, naj gre in prasu nazaj pabere. On gre nazaj na polje in se uleže druž pod tista drevo v senca kakr prej. Gaspud pride k njemu gledat, al je že vse pabral. Kadr ga zagleda v senci pod drevesam, mu reče: »Alj ne greš prasa pabirat?« On mu pa odgauari: »A, saj se ne mudi, do noč ga že poberem.« Kadr je bil mrak, uzame žakelj, čir je blo proso, in gre damov. Druj dan mu ukaže gaspud, nej žene svinje past, pa nej dabra gleda, da pržene zvečer vse damov. On jih res žene. Kadr jih je bil prgnal na paša, prideje h njemu kpci, k sa z žvina kupčual, in ga uprašaje, kolki če met za svinje. On jim odgauari: »Pol za dnarje, pol zastonj.« Patle pareže narprej svinjam uha in repe in jih preda kupcem. Uha in repe pa utakne u zemlje in gre damov. Gaspud ga upraša, kam je del svinje. On mu reče: »Use sa šle u peku; če nejče vervat, pa gledat nej greda.« Gaspud gre gledat in vid tiste uha in repe v zemlji in misli, da sa svinje le res šle v peku. Te trejč dan mu ukaže gaspud, nej žene krave past, pa nej dabra gleda, de pržene zvečer vse damov. Kadr jih pržene na paša, pridje druž kpci, in ga uprašaje, al bi im tel predat saje žvina. On jim reče, de ja, samo če mu spravje prej na krava na drevo, k je blo tam blizu. Oni mu rečeje, de mu to storje, če jim da krave. Patle zvežeje na krava in je ulečeje na drevo. On jim patle da krave, samo še nga telet pusti za se. Kadr sa bli že kpci šli, prveže tistga telet pri drevesu tko, da je mela oči prat nebu abrnjene. Patle gre damov. Gaspud ga upraša, či ima krave. On mu reče, de so šle vse u nebesa, in de če nejče vervat, pa gledat nej gre, al je res, kar pravi. Gaspud gre in vid pri drevesu telet, k je gledala v nebes, navrh drevesa pa krava in je mislil, de je to le res, kar mu je hlapec pravu. Kadr pride damov, on upraša gaspuda: »Al sa ki jezni zavolj tega?« Gaspud mu odgauari: »A kako b ne bil jezen, kadr s' me že ob usa žvina prpravu.« Zavolj tega, k se je gaspud prej ujezil, mu je mogu dat patle vse saje premaženje. In še zdaj ga ima, če ga še ni zapravu.

GOSPOD FRANCELJ, NJEGOV PRIJATELJ JANEZ IN KRALJEVA HČI

AaTh 516

Enkrat je šel en gaspud pahajat in je bil siuna žalasten. Na poti ga sreje na stara žena. Kadr ga je videla, de je tko žalasten, ga upraša, kaj se mu je zgadila. On pa ji je adgavoril: »A, kaj ti bom pravu, saj že tko mi ne morš neč pamagát.« »O le povejte le,« mu reče žena, »morebit vam bom mogla vselih ki pomagát.« »Lej,« ji reče patle gaspud, »že pedeset let sem star, pa še nimam zaroda.« Patle mu da žena na reč in mu reče: »Tole dajte vaši kuharc, naj vam priprav in patle dajte vaši žen.« Patle je pršu gaspud damou in je dal kuharc tisto, kar mu je bila žena dala, de nej priprav. Kakor pa kuharce vse pakusje, tko je pakusla kuharca tud to. Čez na leta sta imele gaspa in kuharca vsak nga pubče. Gaspini pubč se je klical Francelj, kuharčn pa Janez. Kadr sta bla te dva adrasla, sta se napravla pa svet kraljeve hčere iskat. Te prvi dan pridta v na hosta, kadr je bla že noč. Janez zleze na te najviš drevo, dab videl, al ni či kake luči. Deleč deleč zagleda no luč. Patle zleze Janez dol z drevesa in oba gresta prot tistmu kraju, čier sta videla tista luč. Kadr prideta tie, najdeta na miza lepo pragnjena in večerje napravljena za dva. V kotu sta bile še dve pasteljli. Čleveka pa ne najdeta abednga noter. Kadr sta bila povečerjala, je šel Francelj spat, Janez pa je uzel ne bukve, k sa ble tam na miz, in je naprej in naprej le bral. Nankrt se zasliši od zuna glas: »Do je notre?« Janez adgauari: »Janez in Francelj gresta kraljeve hčere iskat.« Patle se zasliš druž glas: »O deb vedua magla slišat moj glas, deb vedela, ki vama je starit. Iti bosta magla skoz strašan gazd in skoz n glažavnat hrib. Deb vedua magla udabit dve kuglc, k boste na pot, koder pojdet, patle b lahna pršla skoz tist gazd in tist hrib. Če jih udobita, vrzita jih pred se na tla in hitra se bo nardila lepa cesta.« Patle se ni neč več slišala. Janez je le naprej bral iz tistih buku. Francelj je pa spal in ni neč od tega vedel. Druj dan ustaneta in gresta naprej. Kadr sta imila prit do tistga gazda, pabere Janez tist dve kuglc brz tla. Francelj pa ni neč vedel. Kadr sta bla že pri tistmu strašnmu gazdu, vrže Janez adna tisth kuglc pred se in nankrt se nardi pred njima lepa cesta. Janez kuglca nazaj pobere, brez deb bil Francelj ki videl. Patle gresta skoz gazd naprej. Za duga časa pridta še le h tistmu glažavnatmu hribu, skoz kterga sta mogla it. Janez vrže druž na kuglca pred se in druž se nardi lepa cesta skoz hrib. Janez spet kuglca pabere in patle gresta naprej. Kadr sta pršla tie, čier je bila kraljeva hčer, jima je radi daje. Patle sta se napravla žnjo nazaj damov. Kadr pridta do tistga glažavnatga hriba, vrže Janez druž na kuglca pred se in druž se nardi lepa cesta. Ravna tko stori tud, kadr so bli pršli h tistmu strašnmu gazdu. Tko prideje sreječna da tiste hiše, čier sta bla Janez in Francelj ta prva noč. Kadr sa bli pršli h ne, najdjo miza lepo pragnjena in večerje napravljena za treh. V kotu izbe sa ble pastelje tud za treh. Kadr pavčerjeje, gresta Francelj in kraljeva hčer spat, Janez pa le sedi za miza in bere s tistih buku, k je bral ta prva noč. Druž se mu aglasi ravna tist glas. Kakor tista večer praša: »Do je notre?« Janez adgauari: »Janez in Francelj sta prpeljala kraljeva hčer.« Glas se u druga aglasi: »O deb vedua slišala moj glas, deb vedela, ki uama je starit. Zdej imata kraljeva hčer pa glejta, de je uama souražnki ne ukradeje. Zato bod ti v kamri, čier bo kraljeva hčer in gleda, kda pride souražnk. In kadr pride, odseci mu glava in vrži je pad pastelje.« Druj dan sa šli naprej, doker niso prišli do hiše, čier je bil Francelj doma. Paprej kakr sta šla tist večer Francelj in kraljeva hčer spat, se skrije Janez pad njuh pastelje. Kadr sta bla že šla spat, gre Janez na akna in gleda, kda pride souražnk. Kadr pride, mu adseče glava in je vrže pad pastelje. Pa kadr je bil to storu, je nankrt akammel. Kadr druj dan Francelj in kraljeva hčer to vidita, kar se je blo po

noči zgradila, sta bila siuna žalastna, posebna pa kraljeva hčer in si nista videla pamagát. Za nekaj časa je imela kraljeva hčer nga sina. Nkrť zasliš glas pa nač: »Če češ, de bo Janez nazaj aživel, morš tvojega sina trikrat pad srce ubast, da kapneje tri kaplje krves na Janeza. Pa neč se ne boj tega starit, ker to tajmu sinu ne bo neč škoduala.« Kraljeva hčer to stori in zares je bil Janez nazaj oživel. Patle sa se še dugá ukep veselili in Janez je še zdej živ, če še ni umru.

DOLŽNIK IN UPNIK

AaTh 1654

Enkrat je bil dežan aden adnmu drujmu pet goldinarjev. Ta ga je hodil vsak dan tirjat, nej mu jih urne. Pa tist k je bil dežan, mu jih ni mogu urnit, k ni sam neč jemel. Kadr ga je enkrat videl, da že druž gre h njemu, se uleže na klop in reče saji žen, nej mu reče, kadr pride noter, de je nje mož umru. Kadr je ta notar pršu, je videl moža na klop ležati in potle mu je še žena povedala, da je umru. Kadr je on to videl, se ga je usmilil in ni mislil več na tisteh 5 gold., k mu jih je bil dežan. Obljubo je, da ga bo on varval. Druj dan ga neseje v cerku in ga pastavje sred cerkve. Tist pa, k je del, da ga bo varval, je šel za autar in se je usedu tam na n stol. Panač pa pridje tatje v cerkev in prineseje en žakelj dnarjev saba. V cerkvi jih začneje štet in med saba partit. Adn pa je začel truga odpirat. Takrt zaupije tist, k je bil noter, varh pa začne za autarjem s stalam raštat. Tatje se prestraše in utečeje s cerkve. Patle pride tist, k je varval tega mrtvega zad autarje in pomaga še te drujmu s truge. Patle gresta gledat, kaj sa tatje delal in zagledata, da so bili tatje use dnarje pustli in utekli. Zdaj začneta med saba dnarje partit. Tist, k je bil dežan te drujmu pet goldin., mu jih je zdaj lahna plačal in ad zdaj sta aba dabra živela.

PES IN MAČEK

AaTh 103 (+101)

Pes in maček sta do starosti gospodarju služila; ali ko se je bil pes postaral in nogo si poškodoval, tako da ni mogel več na lov hoditi in svojemu gospodarju po volji služiti, ga zapodi neusmiljeno iz hiše. Mačeka, kateremu so se bili tudi že vsi krempļji zglodali, zadene enaka usoda. Šel je maček po neki poti, kar najde psa vsega potertega in vpraša ga: »Kaj ti je? Kam greš? Zakaj se tako revno držiš?« -O ne vprašuj me,« jej reče pes solze pretakaje, »iz hiše so me zapodili zdaj na stare dni,« in še dalje svoje reve mačku potožuje. Maček reče mu ves ganjen: »Enako se tudi meni godi,« in še dolgo sta si eden drugemu pravila svoje reve in težave. »Molči,« tolaži maček psa, »saj midva bova šla zdaj skupaj na lov in bova vedno skupaj in se že preživiva!«

Na neki lazni sta pa sedela volk in medved skupaj, kar zagleda volk v daljavi psa, kateri se je zarad svoje bolne noge vklanjal in maček pa s svojim dolgim repom je zadaj pohajal. Zato reče boječje svojemu pajdašu: »Gledaj psa, ki gre proti nama in vso pot kamenje pobira, da naju bo lučal!« Medved pogleda tudi bistro in pravi ves prestrašen: »Pogledaj, pa kaj pelje pes za sabo, tista reč, le pogledaj, nese le skrivaj lato od zad, da nas bo, kadar pride sem.« »Jaz vtečem na tale hrast,« pravi medved dalje, volk pa: »Jaz se zagrevem v tale kup listja, ki je tukaj pod hrastom.« Oba tako storita. Pa volku je eno uho iz listja molelo. Ko pa pes in maček na lazno prilezeta, se obsede volku na uho muha in volk je neprevidno z všesom zmahal; ali pri tej prič

skoči stari maček volku na uho, volk se prestrašen dvigne po konci in maček tudi vteče v strahu na hrast, kjer je medved bil. Medveda tak strah preleti, da ga vse moči popuste in telebne na zemljo in se spljušči. Pes in mačka sta se zdaj vesela mertvega medveda najedla.

Volk je pa bežal in prišel do kmetove hiše, ktero je nekdam pes varoval. Tam zgravi otroka in gre ž njim, ali zdaj pride stari kruljevi pes in laja na ves glas, tako da je volk vstrašen otroka popustil in zbežal v temni gozd. Gospodar vzame zdaj psa nazaj v hišo in ga redi, dokler mu ni čas smertne pesmi spel.

Manj znane besede in besedne oblike

alj	- ali
bčela	- čebela
či, čir	- kje, kjer
dežan	- dolžan
do, dor	- kdo, kdor
druč	- drugič
glažavnat	- steklen
kpci	- kupci, trgovci
krves	- kri
kuglca	- kroglica
lazna	- jasa
na	- ena, neka
nankrt	- naenkrat
nejče	- nočejo
partit	- delit
patle	- potlej, potem
prat	- proti
roštat	- ropotati
siun	- silen
soj	- svoj
spljuščit se	- sploščiti se
tel, tela	- hotel, hotela
telga, telmu	- tegale, temule
truga	- krsta
uha	- ušesa
vselih	- vseeno
zagrevem	- zagrebem
zancajt	- za nekaj časa
zglihat se	- pogoditi se
zgravi	- zgrabi

Summary

Unknown Old Records on Folk Tradition from Tolminsko

Jakob Fon was born in 1852 in the mountain settlement of Foni near Tolmin. When he was a student at the Gorica high school his professors encouraged him to write down a rather extensive

(5 records of folk prose and 52 records of folk poetry) collection of folk traditions from Tolminsko, which he did between 1870 and 1873. The collection came into the hands of Gregor Krek, a professor at the Graz University, who was preparing the publication of Slovenske narodne pesmi (Slovene Folk Songs) based on the material kept by Slovenska matica at the time. Since some narrow-minded Slovenska matica board members objected to the publication of love poetry in 1874 Krek resigned from the post of editor and returned the material he had borrowed from Slovenska matica. He did not, however, return the material which had been recorded by the Gorica high school students. Because of certain resentment and generational conflicts he did not hand the material to his successor, Dr. Karel Štrekelj, either. Štrekelj had been collecting material for this edition since 1887, starting to publish it in 1895. The material from Krek's legacy has been given to the Manuscript Department of the National Library only recently by his niece Milena Kopecky who resides in Vienna. Gregor Krek died in 1905, Jakob Fon, who worked as a curate in Kreda, in 1917.

The article contains an exact transcript of the following fairytales: Trije bratje gredo s tremi panji čebel iskat srečo (Three Brothers with Three Beehives Leave to Look for Luck), Gospod Francelj, njegov prijatelj Janez in kraljeva hči (Mr. Francelj, His Friend Janez and the King's Daughter), Dolžnik in upnik (Debtor and Creditor), and Pes in maček (Dog and Cat).